গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ স্নাতক মহলাৰ নিৰ্বাচন আধাৰিত ক্ৰেডিত পদ্ধতি (CBCS) অনুসৰি
শিক্ষা বিষয়ৰ দ্বিতীয় যান্মাষিক শ্ৰেণীৰ সন্মান (Honours) পাঠ্যক্ৰমৰ ভিত্তিত প্ৰণীত

ভাৰতবৰ্ষত শিক্ষাৰ বিকাশ-১

ড° ফুনু দাস শৰ্মা
ড° নিৰ্মালী মালাকাৰ
ড° দিপুল কুমাৰ দাস

গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ স্নাতক মহলাৰ নিৰ্বাচন আধাৰিত ক্ৰেডিট পদ্ধতি (CBCS) অনুসৰি শিক্ষা বিষয়ৰ দ্বিতীয় যান্মাসিক শ্ৰেণীৰ সন্মান (Honours) পাঠ্যক্ৰমৰ ভিত্তিত প্ৰণীত

Estd : 1992
... Anchalik College ... Dist.- Morigaon (Assam)

ভাৰতবৰ্ষত শিক্ষাৰ বিকাশ-১
(Development of Education in India-1)

ড° ফুনু দাস শৰ্মা
সহযোগী অধ্যাপিকা, শিক্ষা বিভাগ
কটন বিশ্ববিদ্যালয়, গুৱাহাটী

ড° নিৰ্মালী মালাকাৰ
মুৰব্বী অধ্যাপিকা, শিক্ষা বিভাগ
বৰপেটা হাউলী মহাবিদ্যালয়, হাউলী

ড° দীপুল কুমাৰ দাস
সহযোগী অধ্যাপক, শিক্ষা বিভাগ
শুৱালকুছি বুদুৰাম মাধৱ সত্ৰাধিকাৰ মহাবিদ্যালয়, শুৱালকুছি

shanti prakashan
College Hostel Road
Panbazar, Guwahati–1

Bharatbarshat Sikshar Bikash -1: A Textbook of Education for 3 years TDC course, 2nd semester honour course of Gauhati University, written by Dr. Phun Das Sarma, Dr. Nirmal Malakar and Dr. Dipul Kr. Das, and published by **SHANTI PRAKASHAN,** Guwahati. Price : Rs.275/-only.

প্ৰকাশক ঃ শ্ৰীসুজিত কান্তি ভট্টাচাৰ্য
গুৱাহাটী - ১

© ঃ লিখকৰ

প্ৰথম প্ৰকাশ ঃ জানুৱাৰী, ২০২০

অক্ষৰ বিন্যাস ঃ
কে. ডি. কম্পিউটেক
নৰনাৰায়ণ পথ, দুৰ্গাসৰোবৰ
গুৱাহাটী-৯

ছপাওতা ঃ অৰোৰা ফাইন আৰ্টছ্
বামুনীমৈদাম
গুৱাহাটী-২১

পাঠৰ অৱিহণা
প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় অধ্যায়
ড° নিৰ্মালী মালাকাৰ
তৃতীয় আৰু চতুৰ্থ অধ্যায়
ড° ফুনু দাস (শৰ্মা)
পঞ্চম অধ্যায়
ড° দীপুল কুমাৰ দাস

ISBN No. 978-93-84466-54-1

মূল্য ঃ ২৭৫.০০ টকা

DCW ... Anchalik College ★ Estd : 1992 Date.................... P.O.- Rajam..yong, Dist.- Morigaon(Assam)

পাতনি

বৰ্ত্তমান শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ আমূল পৰিবৰ্ত্তনৰ লক্ষেৰে ভাৰতবৰ্ষৰ মানব সম্পদ বিকাশ মন্ত্ৰালয়ৰ অধীনস্থ বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগে ২০১৫ চনত উচ্চ শিক্ষা পৰ্যায়ত Choice Based Credit System পদ্ধতিৰ সংযোজন ঘটায়। ইয়াৰ লগত সংগতি ৰাখি অসমৰ বিভিন্ন বিশ্বদ্যািলয়সমূহেও ২০১৯-২০ চনৰ নতুন শিক্ষাবৰ্ষৰ পৰা এই নতুন পাঠ্যক্ৰম আৰম্ভ কৰাৰ এক সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰে। সেই একে নীতিৰ আধাৰত গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ স্নাতক দ্বিতীয় বৰ্ষৰ গুৰু (Honours) বিষয়ত ‘ভাৰতবৰ্ষত শিক্ষাৰ বিকাশ-১” নামেৰে এই পুথিখন ৰচনা কৰা হৈছে। পুথিখন প্ৰস্তুত কৰাৰ সময়ত বিভিন্ন লেখকৰ পাঠ্যপুথি, বৰ্ণনা, তথ্য পাতি আদিৰ সহায় লোৱা হৈছে। তেখেতসকললৈ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ। শিক্ষক, ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে পুথিখনৰ পৰা উপকৃত হ'লে আমাৰ শ্ৰম সাৰ্থক হ'ব। পুথিখনত ৰৈ যোৱা ভুল ত্ৰুটিবোৰ শিক্ষক তথা বন্ধুবৰ্গই আঙুলিয়াই দিলে পৰৱৰ্ত্তী সংস্কৰণত সংশোধন কৰিব পৰা যাব। সেয়েহে সকলো শ্ৰেণীৰ শিক্ষাব্ৰতী পৰা সমালোচনা, দিহা পৰামৰ্শ বিচাৰিলোঁ।

শেষত গ্ৰন্থখন প্ৰকাশৰ দায়িত্ব গ্ৰহণ কৰা শান্তি প্ৰকাশনৰ স্বত্বাধিকাৰী তথা সকলো কৰ্মচাৰীক লেখকৰ ফালৰপৰা ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

ধন্যবাদ সহকাৰে

ফেব্ৰুৱাৰী. ২০২০ লেখকসকল

SYLLABUS

PAPER NAME: DEVELOPMENT OF EDUCATION IN INDIA-1

PAPER CODE: EDU-HC-2026 (HONOURS COURSE)

[TOTAL MARKS: 100 (EXTERNAL: 80 AND INTERNAL: 20) CREDIT-6

Estd : 1992
Date..................
Rajamayong, Dist.- Morigaon(Assam)

Unit **Contents**

1 **Education in Ancient and Medieval India Education in Ancient India**
- The Vedic System of Education: Concept and Salient Features
- Education in the Arthashastra of KautilyaEducation during Buddhist Period
- General Features of Buddhist Education
- Ancient Universities and Centres of Education: Taxila, Nalanda, Vikramshila, Varanasi.Education in Medieval India
- The Islamic System of Education
- General Features of Muslim Education
- Defects of Muslim Education

2 **Education in British India: The Beginning**
- Indigenous Education at the Beginning of British Rule
- Educational Activities of Missionaries in Assam
- The East India Company's Role
- The Charter Act of 1813
- The Anglicists-Orientalists Controversy
- Macaulay's Minute, 1835
- Downward Filtration Theory

3 **Education in British India: In 19th Century**
- Wood's Despatch of 1854
- Background of the Despatch
- Recommendations
- Implementation of the Despatch
- Indian Education Commission-1882
- Appointment of Indian Education Commission
- Its Terms of Reference
- Major Recommendations
- Criticism of the Commission

4 **Rise of Nationalism and its impact on education**
- Indian University Commission- 1902, Major Recommendations
- Lord Curzon's Education policy on Primary, Secondary and Higher Education
- Government of India's Resolution on Educational Policy-1904, The University Act of 1904

- Gokhale's Bill for Compulsory Primary Education- 1910-1912
- Impact of Compulsory Primary Education Movement in Assam: Assam Elementary Education Act-1926
- Calcutta University Commission-1917, Major Recommendations

5 **Education in British India: A Period of Experiment**

- Hartog Committee Report-1929, Major Recommendations
- Basic Education-1937, Background
- Wardha Education Conference-1937
- Salient Features of Basic Education
- Criticism of the Basic Education
- The Sargent Report- 1944

Estd. 1992
Date..........
Rajamayong, Dist.- Morigaon(Assam)

সূচীপত্ৰ

প্ৰথম অধ্যায় ঃ **প্ৰাচীন আৰু মধ্যযুগত ভাৰতীয় শিক্ষা ব্যৱস্থা** 1—53

- পৌৰাণিক ভাৰতবৰ্ষৰ শিক্ষা
- বৈদিক শিক্ষা ব্যৱস্থা ঃ ধাৰণা
- বৈশিষ্ট্যসমূহ
- কৌটিল্যৰ অৰ্থশাস্ত্ৰত শিক্ষা
- বৌদ্ধ যুগত শিক্ষা
- বৌদ্ধিক শিক্ষাৰ সাধাৰণ বৈশিষ্ট্যসমূহ
- পৌৰাণিক বিশ্ববিদ্যালয়সমূহ আৰু শিক্ষাকেন্দ্ৰসমূহ— তক্ষশীলা, নালন্দা, বিক্ৰমশীলা আৰু বাৰাণসী বা বেনাৰস

দ্বিতীয় অধ্যায় ঃ **বৃটিছ ভাৰতৰ শিক্ষা ঃ আৰম্ভণি** 54 — 75

- বৃটিছ শাসনৰ আৰম্ভণিত ভাৰতবৰ্ষৰ দেশীয় শিক্ষা ব্যৱস্থা
- অসমত মিছনেৰীসকলৰ শৈক্ষিক কাৰ্যসমূহ
- ইষ্ট-ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ ভূমিকা
- চাৰ্টাৰ আইন, ১৮১৩ চন
- প্ৰাচ্য-পাশ্চাত্যৰ বিবাদ
- মেকলেইৰ প্ৰতিবেদন, ১৮৩৫ চন
- নিম্ন পৰিস্ৰাৱন নীতি

তৃতীয় অধ্যায় ঃ **বৃটিছ ভাৰতবৰ্ষৰ শিক্ষা ঃ ১৯ শতিকাৰ** 76 — 103

- উডৰ ঘোষণাপত্ৰ, ১৮৫৪ চন
- প্ৰতিবেদনৰ পটভূমি
- পৰাশৰ্মসমূহ
- ভাৰতীয় শিক্ষা আয়োগ ১৮৮২ চন
- ভাৰতীয় শিক্ষা আয়োগৰ নিয়োগ
- নিৰ্দেশৰ চৰ্ত্তাৱলী
- প্ৰধান পৰামৰ্শ
- আয়োগৰ ওপৰত সমালোচনা

চতুৰ্থ অধ্যায় ঃ জাতীয়তাবাদৰ উত্থান আৰু শিক্ষাত ইয়াৰ প্ৰভাৱ (১৯০২ চনৰ পৰা ১৯১৮ লৈ) 104 — 137

- ভাৰতীয় বিশ্ববিদ্যালয় আয়োগ-১৯০২
- পটভূমি আৰু নিৰ্দেশৰ চৰ্তাৱলী
- প্ৰধান পৰামৰ্শসমূহ
- লৰ্ড কাৰ্জনৰ শিক্ষানীতি
- প্ৰাথমিক, মাধ্যমিক আৰু উচ্চ শিক্ষাৰ ওপৰত কাৰ্জনৰ শিক্ষানীতি
- লৰ্ড কাৰ্জনৰ অন্যান্য শিক্ষা সংস্কাৰ
- বিশ্ববিদ্যালয় আইন, ১৯০৪
- বাধ্যতামূলক প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ বাবে গোখলেইৰ বিল ১৯১০-১২
- অসমৰ বাধ্যতামূলক প্ৰাথমিক শিক্ষা আন্দোলনৰ প্ৰভাৱ ঃ অসম প্ৰাথমিক শিক্ষা আইন- ১৯২৬
- ১৯১৩ চনৰ চৰকাৰৰ শিক্ষা নীতিৰ প্ৰস্তাৱ
- পটভূমি
- প্ৰস্তাৱৰ প্ৰধান ব্যৱস্থাসমূহ
- কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয় আয়োগ-১৯১৮
- পটভূমি
- প্ৰধান পৰামৰ্শসমূহ

পঞ্চম অধ্যায় ঃ বৃটিছ ভাৰতবৰ্ষ শিক্ষা ঃ সম্পৰীক্ষাৰ এটা কাল (১৯১৮ চনৰ পৰা ১৯৪৭ চনলৈ) 138—156

- হাৰ্টগ কমিটি- প্ৰতিবেদন- পটভূমি- ১৯২৯
- প্ৰতিবেদনৰ নিয়োগকৰণ আৰু নিৰ্দেশৰ চৰ্ত্তাৱলী
- হাৰ্টগ কমিটিৰ প্ৰধান পৰামৰ্শসমূহ
- ভাৰত চৰকাৰ আইন, ১৯৩৫ আৰম্ভণি
- শিক্ষাৰ বাবে আইনত থকা প্ৰধান ব্যৱস্থাসমূহ
- বুনিয়াদী শিক্ষা- ১৯৩৭ চন, পটভূমি
- ৱাৰ্দ্ধা শিক্ষা সন্মিলন- ১৯৩৭
- বুনিয়াদী শিক্ষাত বৈশিষ্ট্য
- বুনিয়াদী শিক্ষাৰ সমালোচনা
- চাৰ্জেন্ট প্ৰতিবেদন- ১৯৪৪

● ● ●